

שיעור ז

סוכה במקום שיש ריח רע, ובמקום סכנה

(סוכה כו ע"א)

א. בניית סוכה במקום שהצער ידוע מראש ובמקום שהצער לא היה ידוע
ב. סוכה המיועדת לאכילה או לשינה
ג. כשלא ניתן לשבת בסוכה, אין לה שם סוכה
סיכום

א. בניית סוכה במקום שהצער ידוע מראש
ובמקום שהצער לא היה ידוע

בגמרא (כו ע"א) נאמר:

רבא שרא ליה לרבי אחא בר אדא למגנא בר ממטלטלתא משום סרחא דגרגישתא. רבא
לטעמיה, דאמר רבא: ¹מצטער פטור מן הסוכה.²

סרחא דגרגישתא הוא חומר שטחים באדמה, וכשירד עליו גשם הוא מסריח. לדברי רש"י (ד"ה סרחא) בחומר זה טחו את הסוכה בה ישב ר' אחא בר אדא. הריח הפריע לו באופן אישי וגרם לו צער, ועל כן רבא פטר אותו מלישב בסוכה.³ הפטור נובע מתפיסה עקרונית של רבא: "מצטער פטור מהסוכה" – "שהסוכה מצערתו" (ד"ה מצטער). במקום אחר בו נזכר דינו של רבא, הסבירה הגמרא שמדובר על "צער דממילא" (כה ע"ב) ורש"י (ד"ה צערא) הרחיב: "שהסוכה מצערתו, כגון חמה או צינה או סירחה בדברים שסיכך בהן".⁴

כך יש להסביר דין אחר שאמר רבא (ד ע"א) במקרה שהסוכה "גבוהה עשרה טפחים והוצין יורדין לתוך עשרה", לפי רבא: "דירה סרוחה היא, ואין אדם דר בדירה סרוחה". רבנו יהונתן מלוניל (א ע"ב בדפי הר"ף) הסביר: "שהרי אין יכול לעמוד בתוכה ואפילו מיושב, לפי שההוצין יורדין ופוצעין את

1 דין "מצטער פטור מהסוכה", נאמר ע"י רבא (עבודה זרה ג ע"ב). בגמרא (כה ע"ב) רב אבא בר זבדא אמר דין זה בשמו של רב. הב"ח (שם) הגיה רבא, וכגרסת הב"ח מופיע במספר כת"י, וכך בדקדוקי סופרים שם הערה ש. הביטוי "מצטער פטור מהסוכה", לא מופיע בתלמוד הירושלמי, אם כי גם ע"פ הירושלמי (ב, י): "כשם שמפנין מפני הגשמים, כך מפני השרב ומפני היתושין".

2 הרב מאיר שמחה הכהן מדוינסק (משך חכמה, במדבר כט, יב), כתב שעולי הרגלים לשילה ולירושלים היו פטורים מסוכה מדין עוברי דרכים ומדין מצטער. לפי דבריו, אולי מעולי הרגלים למדו חז"ל את דין מצטער הפטור מסוכה.

3 הר"ן (יב ע"א בדפי הר"ף) הסביר שריח הגרגישתא לא היה מאוס לכול, כי אז היה צריך לומר בגמרא שאין לטוח בחומר כזה את הרצפה, כמו שאין לסכך בעצים המפיצים ריח רע כדי שלא יצאו מהסוכה "אלא הכא במצטער איהו לחודיה עסקינן".

4 בגמרא (יב ע"ב – יג ע"א) נאמר שאין לסכך בעצים שמפיצים ריח רע, מחשש שהיושב בסוכה לא יוכל לסבול את הריח ויצא מהסוכה. אמנם אם סיכך בהם, יצא ידי חובה (רמב"ם הל' סוכה ה, ב; רא"ש סוכה א, כה). הריטב"א (שם) והר"ן (ז ע"א בדפי הר"ף) כתבו שמאותו טעם אין לעשות דפנות שמפיצים ריח רע.

מוחו ונוקרינ את עיניו.⁵ אין מדובר על סירחון במובן של ריח רע, אלא קלקול, חיסרון שמפריע וגורם אי נוחות ליושב בסוכה.⁶ בסוכה שחללה פחות מעשרה טפחים בשל ההוצין היורדים לא נוח לשבת כי היא מפריעה ליושבים בה.
גם הרמב"ם (הל' סוכה ה, ב) כתב:

אם עבר וסייך בדבר הנובל ונושר או בדבר שריחו רע – כשרה, שלא אמרו אין מסכין באלו אלא כדי שלא יניח הסוכה ויצא. וצריך להזהר שלא יהיו הוצין ועלין של סכך יורדין לתוך עשרה טפחים כדי שלא יצר לו בישיבתו.

ונראה שהרמב"ם הבין את דברי רבא: "דירה סרוחה היא" שסוכה שגובהה עשרה טפחים והוצין יורדים לתוכה, דינה כדירה סרוחה. הסוכה כשרה, אך יש חשש שהריח או אי נוחות אחרת בעת הישיבה בסוכה תגרום לאדם היושב בה לצאת מהסוכה, ועל כן אין לסכך בה, אך הסוכה כשרה.⁷ המקור לדין מצטער שפטור מן הסוכה הוא דרשת הפסוק: "בסלת תשבו שבעת ימים" (ויקרא כג, מב) – "תשבו" כעין תדורו.⁸ כך מופיע במדרש ההלכה (ספרא, אמור פרשה יב) ובירושלמי (ב, י) ובבלי (כח ע"ב):

"תשבו" (ויקרא כג, מב), ואין תשבו אלא כעין תדורו, מיכן אמרו: אוכל בסוכה, שותה בסוכה, ומטייל בסוכה, ומעלה כליו בסוכה.

הרב אליעזר ממין (יראים סי' תכא) הסביר את דברי רבא לרבי אחא בר אדא:

פי' שיש לו צער מן הסוכה ובצאתו ינצל, דכעין דירה בעינן, ואין דרך בני אדם לעמוד בדירתן בצער. ושיעור לצער – כדתנן: "ירדו גשמים, מאימתי יש לו לפנות..." (כח ע"ב). ומי שאינו בקי בזה השיעור יתן לבו, אם הוא מצטער באותו ענין שבצער זה היה יוצא מביתו הוא רשאי לצאת מסוכתו.

כשאדם בנה סוכה על מנת לשבת בה, והתברר שהוא אינו יכול לשבת שם בשל ריח רע, בין אם מקור הריח הרע הוא מהסוכה עצמה בין מחוצה לה (עשן שנובע משריפה בסמיכות מקום; צחנה כתוצאה מפזור זבל אורגאני באזור וכד'. מדובר שאין בריחות הללו חשש לפיקוח נפש אלא צער ואי נוחות בלבד), הוא רשאי לצאת מהסוכה לביתו. לאחר שהריח חלף בוודאי שעליו לחזור לסוכה

5 בנוגע לנווי סוכה שיורדים, כתב רבנו יהונתן מלוניל (ו ע"א בדפי הר"ף): "נווי סוכה אין ממעטין. בגובה מיירי, ובגובה אדם יכול לצמצם קומתו מעט, או להסב, ולא הוי דירה סרוחה".

6 כמו: "אבטיח ונמצא סרוח" (משנה תרומות ג, א); "אתרוג... סרוח" (לו ע"א), ועוד. במשנה (כח ע"ב) נאמר שאם יורד גשם מותר לצאת מהסוכה: "מאימתי מותר לפנות? משתסרח המקפה". הרמב"ם (פירוש המשנה ב, ח) כתב שביאור המילה "משתסרח" הוא הפסד, קלקול. התוספות יום טוב (שם) כתב בעקבות דברי הרמב"ם: "כלומר דאינו מלשון סרוח וריח רע. ונ"ל שהיא מלה ארמית כדמתרגמין 'אשר העוה עבדך' (שמואל ב יט, כ) – 'די סרח עבדך'. בגמ' (כט ע"א) מסופר שרב יוסף ישב בסוכה ונשבה רוח ונושר קסמי עץ על המאכל. רב יוסף ביקש לצאת מהסוכה. אמר לו אביי: "והא תנן משתסרח המקפה! – אמר ליה: לדידי, כיון דאנינא דעתאי, כמי שתסרח המקפה דמי לי". מכאן שאין מדובר על סירחון, אלא על קלקול או אי נוחות כזו שלא מאפשרת לשבת בסוכה. הרא"ה קוק (שו"ת דעת כהן, סי' כח) הסביר: "ומצינו בכמה מקומות לשון סריחה על דבר קלקול בכלל, כמו דירה סרוחה (סוכה ד') וכיו"ב, וכמו"כ בפסחים (ל"ה) אין באים לידי חמוץ אלא לידי סירחון, דהיינו קלקול". ראה שם בהערת הרב צבי יהודה קוק, עמ' תלה-תלו. ראה עוד: הרא"ה קוק, טוב ראי – סוכה, עמ' רנ-רנג.

7 ראה בדברי רבנו מנוח על הרמב"ם שם; ר' אברהם מן ההר, ד ע"א. כמו כן: הרב יחזקאל אברמסקי, תוספתא – חזון יחזקאל, עמ' 2; הרב יצחק זאב סולובייצ'יק, על הרמב"ם תחילת הל' סוכה; הרב יעקב בצלאל ז'ולטי, משנת יעבץ, או"ח, סי' סד.

8 כך הסבירו תוספות, כו ע"א ד"ה הולכי, ועוד ראשונים.

ולהמשיך לאכול, לשתות ולישון בה. היראים כתב גם כן שמצטער פטור "דכעין דירה בעינן". הוא השווה את הפטור של מצטער מפני ריח רע, לאמור בגמרא (כח ע"ב) אודות הפטור מלשבת בסוכה כשיורד גשם. הנימוק המאפשר לצאת מהסוכה במצבים כאלו הוא: "דכעין דירה בעינן, ואין דרך בני אדם לעמוד בדירתן בצער". אדם צריך לשבת בסוכה בנוחות וללא כל צער, כמו שהוא יושב בביתו במשך השנה.⁹

אם אדם לא יכול לקיים את כל הפעולות הללו כי יש לו צער, הוא פטור מלקיים את מה שהוא אינו יכול. הסוכה כמובן כשרה, ואם למשל הוא לא יכול בשל צער לישון בסוכה, אבל יכול לאכול בסוכה ולשון בה, הוא פטור ממה שאינו יכול, וחייב במה שיכול. היראים גם כתב מדד ודרך בדיקה, באיזה מצב נחשב אדם למצטער, ועל בסיס איזה שיקול דעת הוא יפטור ממצות סוכה. לפיו המדד הקובע הוא האם אותן סיבות היו גורמים לו לעזוב את ביתו הקבוע במשך השנה. מדברי היראים משמע שצער בישיבה בסוכה הוא סובייקטיבי: "שיש לו צער, ובצאתו ינצל... יתן לבו אם הוא מצטער... היה יוצא מביתו, הוא רשאי לצאת מסוכתו". ייתכן שלבני אדם אחרים הריח הרע בסוכה לא מפריע. פטור מצטער הוא עניין אישי, כל מקרה לגופו, וכשם שרבה פטר את רב אחא בר אדא.¹⁰ היראים קבע תנאי להיתר זה שלא לשבת בסוכה בשל צער, ולימד דין נוסף:

ודוקא שעשה סוכתו תחלה במקום הראוי לאכול ולשתות ולישון בה, ונולד לו הצער אחר כך. אבל עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער באכילתו או בשתייתו או בשינה, כגון שירא מגנבים ומלסטים, לא מיבעיא דלא מיפטר בה, אלא אפילו אין סכנה באכילה ושתיה אלא בשינה, לא יצא ידי חובתו כלל אפילו אכילה. דכיון דאינו יכול לעשות בה כל צרכיו אכילה ושתיה ושינה בלא צער מתחלה, לא הוי סוכה כיון דלצעורי קיימא.¹¹

9 הרב יצחק אבוהב (מנורת המאור, פרק ב – תפילה הלכות סוכה, עמ' 415) נימק על דרך הדרש מדוע מצטער פטור מסוכה: "המצטער לישב בסוכה מפני הצנה או מפני הרוח או מפני רוח רע, פטור ממנה, ופטורו רז"ל מגזירה שוה. כתיב הכא 'כל האזרח בישראל' (ויקרא כג, מב), וכתוב התם 'ומתערה כאזרח רענן' (תהילים לז, לה). פי' האזרח שהוא חייב בסוכה צריך שיהא שלו ושקט ורענן, ואם לא, אינו חייב בה". הריטב"א (כח ע"ב) כתב: "ויש לשאול למה נכתב 'האזרח' כלל? שמעתי בשם רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל שבא לומר שלא יתחייב בסוכה אלא מי שהוא כאזרח רענן פרט להולכי דרכים ושומרי פירות ומצטער וכיוצא בהן". אמירה ברוח זו אכן נמצא ברמב"ן (ויקרא שם).

10 בגמרא (נדרים מט ע"ב; ירושלמי פסחים י, א, ושקלים ג, ב) אמר ר' יהודה שהוא שותה יין רק בקידוש והבדלה, וסיפר גם שלאחר שהוא שותה ארבע כוסות בליל הסדר הוא חש בראשו עד שבועות. מכאן שאף שהיה לו צער וכאב הוא שותה ארבע כוסות. כך מסופר (בירושלמי שם) גם על רבי יונה. ראה עוד: שו"ת הרשב"א א, רלח; שולחן ערוך אר"ח, סי' תעב, י, ובברכי יוסף שם ס"ק י שהשווה בין פטור מצטער מסוכה לשתית ארבע כוסות.

11 דברי היראים הללו מופיעים: שו"ת תרומת הדשן, א, סי' צב; מהר"ל הל' סוכות מנהגים, ד; בית יוסף אורח חיים סי' תרמ, אותיות ג-ד; הגהות אשר"י סוכה פרק ב סי' יב; הגהות מיימוניות, הל' סוכה ו, אות א; הרב עובדיה מברטנורא, משנה סוכה ב, ד. בשו"ת אבני נזר, אורח חיים, סי' תעט הסכים עם השואל שיש להוכיח מדברי היראים, מדברי רש"י בסוכה י ע"א ד"ה כי אתא, שפירש כי אם אין הסוכה התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה ולישון – תחתונה כשרה, כיוון שהעליונה אינה ראויה למגורים מחמת שלא ניתן לישון בה. על הוכחה זו של האבני נזר, ראה את דברי הרא"ה קוק, כפי ששמעם הרב צבי פסח פרנק, מקראי קודש, סוכות, א, עמ' קיח, וכן בדברי הרב יוסף אנגל, גליוני הש"ס י ע"א. האבני נזר הוכיח כיראים גם מדברי הרמב"ן, מלחמות ה', סוכה ג ע"ב בדפי הרי"ף, שכתב: "שכל שאינה ראויה לאכילה כדרכה ולכל למילי דסוכה אינה סוכה", וזה כולל גם את האפשרות לישון ולשון. מדברי הרמב"ן הללו הוכיחו כשיטת היראים גם: הרב יוסף דב סולובייצ'ק, שו"ת בית הלוי, ג, סי' נג, ב; הרב אברהם ישעיהו קרליץ, חזון איש, אורח חיים סי' קנ, ג. ראה עוד: הרב יעקב אפשטיין, "שיטת היראים לגבי סוכה שאי אפשר לישון בה", חבל נחלתו, ב, סי' יח.

היראים כתב שאדם יכול לעזוב את הסוכה בשל צער אישי, רק אם גורם הצער המונע מלסעוד או לישון בסוכה לא היה ידוע לו לפני החג. אך אם גורם הצער היה ידוע לו מראש, ובכל זאת בנה את הסוכה במקום שהיה ברור שהוא יצטער מלקיים אפילו אחת מהפעולות שיש לעשות בסוכה, לא רק שהוא לא פטור מהסוכה, אלא שהסוכה פסולה. כאן לא הזכיר היראים את הנימוק "כעין דירה בעינן", כי דרשה זו מסבירה את אופי הישיבה בסוכה, ואילו במקרה בו מראש היה ידוע שאי אפשר לשבת בסוכה, הסוכה פסולה בשל הנימוק "דלצעורי קיימא".

דברי היראים הללו הם חידוש, מאחר שסוכה נפסלת כשהיא לא בנויה על בסיס כללי ההלכה, אך לדברי היראים גם אם הסוכה בנויה כנדרש, ולו הייתה נמצאת במקום אחר היא הייתה כשרה לחלוטין, במקרה זה שבו היה ידוע מראש שלא ניתן לשבת בסוכה בשל ריח רע, חשש מגנבים וכד', הסוכה עצמה פסולה. לא רק זאת, לפי דבריו הסוכה פסולה לחלוטין, וגם אם אדם שאיננו מפחד מגנבים, ירצה לשבת בה – לאכול לשתות ולישון בה, הוא לא יהיה רשאי כי הסוכה פסולה מעיקרא. לשתי ההלכות שכתב היראים יש מכנה משותף – מבנה הסוכה כשר לחלוטין. אך יש הבדל בין שתי ההלכות:

[א] לאחר שהסוכה נבנתה, התברר שליושב בה יש צער כלשהו והוא איננו יכול לקיים את אחת הפעולות הנדרשות. הצער המדובר הוא אישי, סובייקטיבי, וייתכן שלאחרים היושבים בסוכה, אין שום דבר שמפריע ומצער אותם. הנימוק: "תשבו" כעין תדורר".

[ב] המיקום של הסוכה לא מאפשר לקיים את אחת הפעולות הנדרשות. עובדה זו הייתה ידועה מראש. סוכה זו פסולה, ואף אדם לא יוכל לקיים בה מצוות סוכה. הנימוק: "לא הוי סוכה כיון דלצעורי קיימא".

דברי היראים הללו הובאו במרדכי (פרק שני, רמז תשמ) וכך כתב:

כתב רבינו אליעזר ממיץ בספר יראים פירוש שיש לו צער מן הסוכה ובצאתו ינצל, דכעין דירה בעינן... אבל עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער באכילתו או בשתייתו או בשינה כגון שירא מגנבים ומלסטים, לא מיבעיא דלא מיפטר בה, אלא אפילו אין סכנה באכילה ושתיה אלא בשינה לא יצא ידי חובתו כלל אפילו באכילה, דהא כעין דירה בעינן כיון שאין יכול לעשות בה כל צרכיו אכילה ושתיה ושינה בלא צער מתחלה, לא הויא סוכה כיון דלצעוריה קיימא.

יושם לב שהמרדכי הוסיף נימוק לפסול הסוכה – "דהא כעין דירה בעינן", אף שנימוק זה מסביר את אופי הישיבה בסוכה, ולא עוסק בפסולים הקשורים למבנה הסוכה. המרדכי חיבר בין שני הנימוקים, אף שביראים לא נזכר בהלכה השנייה הנימוק "כעין דירה בעינן".

דברי היראים הללו ע"פ פרשנותו של המרדכי נפסקו להלכה ע"י הרמ"א (שולחן ערוך או"ח, סי' תרמ, ד):

ואם עשאה מתחלה במקום שמצטער באכילה או בשתייה או בשינה, או שאי אפשר לו לעשות אחד מהם בסוכה מחמת דמתיירא מלסטים או גנבים כשהוא בסוכה, אינו יוצא באותה סוכה כלל, אפי' בדברים שלא מצטער בהם, דלא הויא כעין דירה שיוכל לעשות שם כל צרכיו (מרדכי פרק הישן).

גם בדברי הרמ"א יש לשים לב, שהוא נימק הדין "דלא הויא כעין דירה שיוכל לעשות שם כל צרכיו", אך הוא לא כתב את הנימוק המרכזי שמופיע בנוגע להלכה זו בדברי ביראים ובמרדכי: "לא הויא סוכה כיון דלצעוריה קיימא".

יוצא כך: היראים נימק את הפסול של סוכה שנבנתה מראש במקום שיש ליסטים וגנבים, בנימוק: "לא היא סוכה כיון דלצעוריה קיימא". המרדכי חיבר לנימוק זה את הנימוק "כעין דירה בעינן" הנוגע לאופן הישיבה של האדם בסוכה, ואילו הרמ"א שהביא להלכה את דברי המרדכי, השמיט את הנימוק "לא היא סוכה כיון דלצעוריה קיימא".

יתרה מזו, הרמ"א הסביר את פסיקתו על פי היראים והמרדכי (שו"ת הרמ"א סי' כט; דרכי משה, טור שם):

נפל בין החכמים הנ"ל [הנזכרים בסי' כח] בעשיית הסוכה, שהמורה הנ"ל עשה סוכה ברחוב היהודים שכל לילה דלתותיה נעולות והיא כמבוי סתום, שהרבה יהודים בוקעים בו וחצרות פתוחות לתוכו. ...ועמד החכם החולק ואמר שהסוכה פסולה מכח שראה במהר"ל שהביא דברי המרדכי סוף פרק הישן, ... ואמר החכם החולק שאם עשאה במקום שהגנבים יכולים לגנוב משם הסוכה פסולה, כי כן הבין דברי מהר"ל ...ועתה צריך לברר הדין עם מי.

באותו מקום בנו את הסוכות ברחוב היהודים, ובלילה סגרו את הכניסה לחצר היהודים בשל חשש מפני גנבים. היה מי שטען על בסיס דברי המרדכי הללו שהסוכות פסולות, כי מפחדים מגנבים. על כך השיב הרמ"א:

מעולם לא עלה על דעת המרדכי והגהות [אשר"י] לפסול סוכה שגנבים יכולין לגנוב ממנה. דאם כן כל הסוכות שבעולם פסולות, דכל סוכה דירת עראי בעינן, ואף בחצר המשומרת אינה משומרת מגנבים הנכנסים והיוצאים, ...רק תחלה אומר שהמרדכי והגהות לא קאמרי אלא במקום שהוא מתיירא לישן בסוכה מפני הגנבים ולסטים כדמוכח לשון המרדכי, אבל הפתוח שיכולין לגנוב ממנו – מזה לא דבר המרדכי, ...דלא קפיד רחמנא אלא על ישיבתו ולא על שמירת ממונו, דדווקא לגבי ידיה בעינן 'תשבו כעין תדורו' ולא לגבי ממונו.¹²

...ראיה – מדאמרינן במס' סוכה [כז ע"ב] כל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת שנאמר "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" (ויקרא כג, מב), וידוע שבכל ישראל אי אפשר שלא יהיה בהן גנבים ואינה משתמרת מגנבי שיגנובו ממון. ועוד, דכתב אור זרוע שם והביאו הגהת אשר"י, דהעושה סוכתו ברשות הרבים יצא בה בדיעבד ואין בה משום סוכה גזולה.¹³ וידוע דאם עשאה ברשות הרבים אינה משתמרת מגנבי, דסתם רשות הרבים רבים בקעי בה ואין עומד במקום המשתמר.¹⁴

12 הרב משה שטרנבוך (תשובות והנהגות, ב, סי' שו, ס"ק ה), נשאל ע"י בחור מדרום אפריקה שפחד לישון בסוכה בשל הגויים, האם סוכתו פסולה? תשובתו היא, שמכיוון שרוב העולם איננו מפחד, נקראת הסוכה ראויה לשינה וגם הוא יוצא בה ידי חובה. לדבריו, הרמ"א עסק בסוכה כזו שרוב בני אדם מפחדים לישון בה. אך נראה לענ"ד, שאין בסיס להבנה שכזו בדברי הרמ"א. הרמ"א עסק במניעה משינה בשל פחד אישי, ולא נזקק לשאלה האם רוב הציבור באותו מקום מפחד לישון בסוכה כזו.

13 לקמן בשיעור יד: המסכת ברשות הרבים, הסברנו שהאור זרוע הכשיר בדיעבד סוכה שנבנתה ברשות הרבים כשהיא נבנתה "בגו שוקא", במקום בו הסוכה מפריעה לבני רשות הרבים. אך אם הסוכה בנויה ברשות הרבים באופן כזה שהיא לא מפריעה, הסוכה כשרה לכתחילה.

14 המגן אברהם (שולחן ערוך או"ח, סי' תרמ, ס"ק ז), הביא בשם הלבוש שיש למחות באותם שעושים סוכותיהם ברחובות שאי אפשר לישון שם מחמת מורא גנבים. הרמ"א (שולחן ערוך או"ח, סי' תרלט, ב) כתב: "שמשום מצות סוכה איש וביתו, איש ואשתו כדרך שהוא דר כל השנה, ובמקום שלא יוכל לישון עם אשתו, שאין לו סוכה מיוחדת, פטור". המגן אברהם (שם ס"ק ח), והט"ז (שם ס"ק ט) הקשו על הרמ"א שאם מראש בנה את הסוכה במקום שהוא לא יכול לישון כי יש לו צער לא יצא ידי חובה. הרב

לפי הרמ"א, המרדכי והגהות אשר"י לא כתבו שסוכה שגנבים יכולים לגנוב ממנה תהיה פסולה, כי גנבים יש בכל מקום והם יכולים לגנוב, ואם כך אז כל הסוכות בעולם יהיו פסולות. מה גם שבונים סוכות ברשות הרבים, ושם בוודאי הסוכה איננה מוגנת מפני גנבים. לדבריו, המרדכי והגהות אשר"י כתבו שאם אדם בנה סוכה במקום מסוים והוא מפחד לישון בה בשל גנבים, אז הוא עצמו פטור מלשבת בה.

יש להעיר שהרמ"א לא הזכיר בדבריו בשולחן ערוך ובשו"ת, את דברי ספר היראים שהוא המקור לעניין.¹⁵ אך כמובא לעיל, היראים הבחין באופן ברור בין מקרה בו אדם לא יכול לשבת או לישון בסוכה בשל צער אישי סובייקטיבי, והפטור הוא בשל הנימוק "דירה בעינך", לבין מצב בו מראש הסוכה נבנתה במקום שלא ניתן לשבת בה ואז היא פסולה כי "לא הוי סוכה". גם המרדכי הבחין בין המצבים הללו ואף הוא כתב שסוכה שנבנתה מראש במקום ידוע שיהיה צער לשבת שם פסולה כי "לא הוי סוכה", אם כי הוא חיבר לזה גם את הנימוק "תשבו" כעין תדורו. הרמ"א שלל בשולחן ערוך ובתשובה את הפסול מעיקרא של סוכה.

יש לציין שיש ראשונים שכתבו שאנשים לא נוהגים לישון בסוכה כי הם חוששים מגנבים. כך כתב רבנו מנוח (הל' סוכה ו, ו):

ועכשו הקלו בשינת סוכה משום דפרצה קוראה...מיהו ביום דליכא למיחש לגניבה אסור לישן חוץ לסוכה.

רבנו מנוח לא פסל את הסוכה מאחר שלא ישנים בה בלילה כי חוששים מגנבים.¹⁶

ב. סוכה המיועדת לאכילה או לשינה

על דבריו של היראים חלק הרב צבי אשכנזי (שו"ת חכם צבי, סי' צד):

מה שכתב במרדכי פ' הישן (=בשם היראים), דאם עשה סוכה בתחלה במקום הראוי להצטער בשינה לא יצא ידי חובה כלל אפילו באכילה, אינו נראה לי כלל. ד"תשבו" כעין תדורו, לאו על אופן הסוכה קאי באיזה ענין תהיה עשויה, אלא על אופן הישיבה באיזה ענין תהא, ועל זה קאמר דתהא כעין דירה. ואין הכי נמי דאם עושה ב' סוכות האחת

יחיאל מיכל אפשטיין (ערוך השולחן, או"ח, סי' תרלט, יא), כתב: ש"אינה ראויה לשינה מקרי כל שאי אפשר לו לאדם לישן שם כלל כמו שיתבאר שם ולא במקום הראוי לשינה אלא שמפני סיבה אחרת אינו יכול לישן שם". הרב עמרם בלום (שו"ת בית שערים, או"ח, סי' שלו) הסביר: "דשם בסימן תר"מ אין הסוכה ראוי לשום אדם לישן שם לכן הסוכה פסולה, ואין יוצא ידי חובה גם באכילה. אבל כאן הסוכה כשירה לפניו שאין לו אשה שיוכל לישן שם וא"כ כשירה לכל אדם אפילו מי שיש לו אשה לצאת בה באכילה".

15 הרמ"א בשולחן ערוך ציטט פעמים רבות מהמרדכי, שאת כתביו הכיר היטב, מאחר שהוא כתב את ההגהות במרדכי. את היראים הוא ציטט מעט, ובדרך כלל ציטט מספר אחר שציטט את היראים. גם בשו"ת הרמ"א הוא הזכיר את היראים מעט פעמים.

16 על הפן הרעיוני, מדוע נאמר דין "מצטער" רק בסוכה, ניתן ללמוד מדברי הרב אליעזר פאפו (פלא יועץ – ערך סוכה): "ומעט אשר עינינו הן הרואות שיעצנו בעצה טובה ונתן לנו ראש השנה ויום הכפורים לכפר בהם עוונותינו, ובאהבתו וחמלתו כאב את בן ירצה, רצה לשמחנו מיגוננו ומצערנו שנצטערנו בימי התשובה, ונתן לנו תכף את חג הסוכות וצונו לשמח וקובע לנו שכר טוב על שמחתנו, היש חך מתוק מזה, ורצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות (מכות כג ע"ב) ונתן לנו מצות סכה לפרס סכת שלומו עלינו, ומצות ארבעה מינים שבלולב". אם אדם לא שמח בישיבתו בסוכה הרי זה היפך כוונת התורה. הרב צבי יהודה קוק (הערות לאורות התשובה ט, י), ציין לדברי הפלא יועץ הללו, כבסיס או השלמה לדברי הרא"ה קוק שם. כן ציין לדברי השפת אמת, סוכות תרמ"א ד"ה בסוכות תשבו.

לאכילה והשנייה לשינה, אף שאותה של אכילה אינה ראויה לשינה, מכל מקום נפיק בה ידי חובת אכילה.¹⁷

לפי החכם צבי, דין "תשבו" כעין תדור" לא מלמד על טיבה וכשרותה של הסוכה, אלא מלמד על חיובו או פטורו של האדם. אי היכולת לישון או לשבת בסוכה היא דין בחובת האדם בסוכה, ולא בטיבה של הסוכה, ולכן כל אדם יקיים את מצוות סוכה לפי יכולתו. ואילו לפי היראים, אם לא ניתן גם לישון וגם לשבת בסוכה, זהו פסול בסוכה עצמה. יש להעיר שהיראים לא נימק את פסול הסוכה שנבנתה מראש במקום שלא ניתן לשבת בה, בנימוק "תשבו כען תדור". הוא טען שאם אי אפשר לקיים את כל הפעולות הנדרשות בסוכה בשל צער כלשהו, אין זו סוכה. החכם צבי הוכיח את דבריו שניתן לעשות סוכה לאכילה ולא לשינה ולהפך, ממספר מקורות. במשנה (ב, ג; כב ע"ב) נאמר שניתן לעשות סוכה בראש הספינה, והגמרא (כג ע"א) העמידה את המשנה כר' עקיבא: "מעשה ברבן גמליאל ורבי עקיבא שהיו באין בספינה, עמד רבי עקיבא ועשה סוכה בראש הספינה. למחר נשבה רוח ועקרתה. אמר לו רבן גמליאל: עקיבא, היכן סוכתך?"¹⁸ על כך כתב החכם צבי:

ומסתמא אין דרך לישן שם, כיון שהרוח מצויה שם כל שעה ונוחה ליעקר, ואין אדם ישן בדירה כזו ואפילו הכי עשאה ר"ע כדי לאכול שם, שמע מינה דאף שאינה ראויה לישן בה יוצא בה ידי חובת אכילה.

על דברים אלה ניתן להשיב שהגמרא שם הסבירה שמחלוקת ר' עקיבא ורבן גמליאל, היא בשאלה אם סוכה היא דירת ארעי או שהיא צריכה להיות דירת קבע,¹⁹ ולא בשאלה אם סוכה שראויה רק לאכילה כשרה או לא. כמו כן מניין שר' עקיבא לא ישן בה וייעדה רק לאכילה? ייתכן שר' עקיבא ישן בה, ודווקא ביום באה רוח ועקרתה. כמו כן, ר' עקיבא עשה מה שיכול היה ולא עמדה בפניו ברירה אחרת, ובזאת מודה גם היראים שסוכה כזו כשרה.

החכם צבי קישר את מחלוקתו עם היראים, למחלוקת בין רבי לבין רבנן בשאלת גודל הסוכה (ג ע"א; ז ע"ב). לדבריו, רבי סבר שסוכה צריכה להיות ארבע על ארבע אמות, כדי שיהיה ניתן גם לישון בתוכה, ואילו חכמים סברו שמספיק שיהיה מקום לראשו ורובו, מאחר שזה מקום שמספיק לאכול בו אף שאינו מספיק לשינה, והלכה כחכמים. גם כאן אין הכרח להסביר כך את מחלוקתם, וייתכן שגם לשינה מספיק לחכמים שראשו ורובו יהיה בסוכה. כך למשל פירש בשם הרב ישראל איסרלן (לקט יושר, א, אר"ח, עמ' קמה עניין ב): "צריכה הסוכה שתהא מחזקת ראשו ורובו, פי' שיוכל לשכב ראשו ורובו אצל שלחנו, ולא על השלחן". הרב יעקב עטלינגר (בכורי יעקב, סי' תרמ, ס"ק טו) כתב

17 בשערי תשובה (אורח חיים, סי' תרלט, ס"ק א), הביא ראייה לדברי החכם צבי מתשובת רב האי גאון על סוכת אחים או שותפים שאין מקום לכולם לישון כאחד, שהצעתו היא שבכל לילה יישן בה אחר, או שיחלקו ביניהם את הלילות עצמם. אך נראה, ששם הסוכה עצמה ראויה לישון ולאכול בה, רק שאין מקום לכולם. הדיון כאן הוא מה דינה של סוכה שנבנתה מראש במקום שאף אחד לא יכול לישון בה. עוד על מחלוקת היראים והחכם צבי: הרב אליהו וייספיש, ספר הסוכה השלם, עמ' תג-תז, תל-תלב; הרב ברוך ויסבקר, "בחיוב ישיבה בסוכה ופטור מצטער", ירחי כלה פוניבז' – סוכה, א, עמ' תצט-תקי.

18 בירושלמי (עירובין א, ז; סוכה ב, ז) מי שחלק על רבי עקיבא הוא ר' אלעזר בו עזריה. בספרא (אמור יב, טז [מובא: סוכה מא ע"ב]) נאמר שרבן גמליאל ור' אלעזר בן עזריה היו באים בספינה בחג סוכות.

19 הרב שלמה קלוגר (שו"ת האלף לך שלמה, אורח חיים, סי' שעח), קישר את מחלוקתם גם לשאלה אם סוכה צריכה להיות ראויה לכל שבעת הימים. וראה את דחייתו של הרב עובדיה יוסף (שו"ת יביע אומר, ד, אר"ח, סי' נב).

שאם יכול לישון ראשו ורובו בסוכה, ורגליו יהיו תחת דופן עקומה או בבית, חייב לישון בה, ויוצא ידי חובת סוכה. רק לעניין אכילה גזרו שמא יימשך אחר שולחנו.²⁰ עוד הוכיח החכם צבי מהגמרא (כז ע"ב), בה דרשה על הפסוק: "כל האזרח בישראל ישבו בַּסֹּכֶת" (ויקרא כג, מב) – "מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת":

פירש"י, דמשמע סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה. ואין ספק דאף דבאכילה ראויין לאכול זה אחר זה דהיינו שיאכלו אלף או רבוא כאחד ואח"כ אלף או רבוא אחר, אבל לענין שינה כיון שעיקר מצות שינה לסוכה היא איש ואשתו אי אפשר לשני אנשים ונשותיהם לישן בסוכה אחת, ואי בהפסק מחיצה אינה סוכה אחת אלא כמה סוכות, ולפי סברת המרדכי הנ"ל אף מצות אכילה לא יצאו.

גם על הוכחה זו ניתן להשיב, שמאחר שבאופן עקרוני יש אפשרות לישון בסוכה לבד, היא נחשבת ראויה לשינה. עוד ניתן לומר, שהגמרא למדה את המשמעות העקרונית, שכל עם ישראל יכולים להיות בעלים על סוכה אחת, ולא עסקה בפתרונות הטכניים כיצד כל עם ישראל נכנס לאכול או לישון בסוכה אחת.

מכל מקום, אין הוכחה מחייבת מהמקורות הללו, שניתן לצאת ידי חובה בסוכה המיועדת לשינה ולא לאכילה, ולהפך. בפשטות, סוכה מיועדת לאכילה ולשינה, כפי שאדם דר בביתו. אך גם בבית מקובל שאוכלים במקום המיועד לאכול בו כמו מטבח, פינת אוכל וכד', וישנים בחדרים המיועדים לשינה. ניתן כמובן לאכול בחדר השינה, ולישון במטבח או בפינת האוכל, אך בדרך כלל לא עושים כן.²¹

אשר על כן, אם לאדם יש סוכה שעיקרה מיועדת לאכילה, וסוכה אחרת שמיועדת בעיקרה לשינה, שתי הסוכות כשרות לכתחילה. אלא שאם אין ברירה אחרת, ניתן לצאת ידי חובה בסוכה שניתן רק לאכול או רק לישון בה, או כשניתן לאכול ולישון בה בזמנים מסוימים ובזמנים אחרים לא ניתן כלל לאכול ולישון בה.²²

20 כך כתב גם הרב יעקב חיים סופר (כף החיים סי' תרמ, אות מב). הבכורי יעקב שם כתב עוד, שהיראים מסכים שאם יש לאדם סוכה לישון וסוכה אחרת לאכול, סוכותיו כשרות. הפסול הוא רק כשיש לו סוכה אחת המיועדת לאכילה או לשינה.

21 הרב יששכר תמר (עלי תמר, סוכה עמ' פב), הוכיח כדברי החכם צבי מהתוספתא (ב, ג): "מעשה באנשי ירושלם שהיו משלשלין מטותיהן בחלונות שגבוהין עשרה טפחים ומסככין על גביהן וישנין תחתיהן". הסוכות היו לשינה בלבד, ומכאן שסוכות כאלה כשרות. על דבריו יש להעיר שבירושלמי (ב, ב) הגרסה היא: "תני מעשה באנשי ירושלם שהיו משלשלין מיטותיהן לפני חלונותיהן והיו מסככין על גביהן". לפי גרסה זו לא נאמר מה היו עושים בסוכה, וייתכן שהיו גם ישנים וגם אוכלים בה. גם נוסח התוספתא, שהיו "ישנין תחתיהן", אינו אומר שהסוכה לא הייתה ראויה לאכילה, ואף לא מוכח מלשון זו שהם לא אכלו בה.

22 הרב סיני אדלר ("סוכה באושוויץ", דבר סיני – שאלות בגיא צלמות ובארץ החיים, עמ' כד-כה), סיפר שהם בנו סוכה במחנה באושוויץ, אך היה אסור לישון בה בלילה, כי היה איסור לצאת מהצריף. לפיו, הפחד מפני החיילים הקלגסים היה תמידי ולכן אין זו סיבה לפסול הסוכה. הרב שלמה גורן (פסקי הלכות צבא [אייר תשכ"ט] עמ' 201 סעיף ה), פסק: "החיילים החונים במקום שיש שם צליפות, ויש חשש שיחדרו כדורים לתוך הסוכה – פטורים ממצות סוכה, ואסור לברך עליה גם אם אין סכנה ממשית בישיבה בסוכה". לא ברור אם במקרה זה מדובר שיש לחיילים אפשרות לבנות את הסוכה במקום אחר שאיננו חשוף לצליפות האויב, כמו כן לא ברור מדוע הסוכה פסולה ואין לברך עליה כלל, גם בשעה שאין סכנה ממשית לשבת בה (אלא אם כן מדובר במקום מוגדר וממוקד שלשם היו האויבים צולפים בקביעות, שאזי אין לבנות את הסוכה כלל במקום כזה). כאמור, אם אין ברירה, אכן פטור האדם מן הסוכה באותה עת, אך הסוכה אינה נפסלת בשל כך. יש לבדוק בכל פעם אם ניתן לאכול או לישון בסוכה, ואם הדבר אפשרי ניתן לברך בעת קיום הפעולה. על שינה וישיבה בסוכה בתקופת מלחמת יום הכיפורים במקומות שהיו בהם הפצצות מדי פעם, ראה: הרב משה צבי נריה, צו בקו, עמ' 52-56, 124-125, 173, על בנו, הרב

ג. כשלא ניתן לשבת בסוכה, אין לה שם סוכה

מה הבסיס לדברי היראים שסוכה שידוע מראש שלא ניתן לשבת בה פסולה? הרמ"א (שולחן ערוך, או"ח, סי' תרלט, ה) פסק:

ירדו גשמים, הרי זה נכנס לתוך הבית; הגה: וכל זה דווקא בשאר ימים או לילות של סוכות, אבל לילה הראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין (טור ור"ן והרא"ש).

מדוע לא ניתן להישאר ולהתאמץ לאכול כזית בסוכה בלילה הראשון גם כשיורדים גשמים עזים? הסביר הגר"א (שם):

וכ"ז דוקא כו'. ... בתוס' (ברכות מט ע"ב ד"ה אי) כתוב שם כגון אם ירדו ואכל חוץ לסוכה ופסקו הגשמים שחייב וכמ"ש הרשב"א [שו"ת הרשב"א, ד, סי' עח]. דכשיורדים גשמים אין שם סוכה עליו.

אם יורדים גשמים כך שלא ניתן לשבת בסוכה, הסוכה פסולה, כי "אין שם סוכה עליו". באופן דומה כתב גם הרב יוסף ראזין (צפנת פענח, הל' סוכה ו, ב): "מצטער פטור כו'. אך זה רק בגדר פטור, מה שאין כן גבי גשמים דאז הוה בגדר שהסוכה נדחה".²³

בזמן שיורדים גשמים אף אחד לא יכול לשבת בסוכה, והתורה גם לא ציוותה לשבת במצב כזה בסוכה, וממילא אין שם סוכה עליה. על מי שיושב בסוכה כשיורדים גשמים, אף שהוא פטור מכך, יש להחיל את האמור בירושלמי (ברכות ב, ט; שבת ב, א): "תני חזקיה: כל מי שהוא פטור מדבר ועושהו, נקרא הדיוט", כך גם פסק הרמ"א באותו סימן בהמשך (שולחן ערוך או"ח, סי' תרלט, ז) אודות היושב בסוכה בעת ירידת גשמים, כשהוא פטור ממנה: "וכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם, אינו מקבל עליו שכר ואינו אלא הדיוטות". לפי דברי הגר"א לא רק שהוא פטור, אלא שאין שם סוכה על הסוכה במצב כזה, וממילא אין לישוב בה, ובוודאי שאין לברך עליה.²⁴

אברהם יצחק נריה. על חובת שינה בסוכה לחיילים בשעת אימון או בבסיס הקבע, ראה: הרב אבי רונצקי, כחיצים ביד גיבור, א, עמ' 102-103; הלכה כסדרה בצה"ל, א, עמ' 64-75; הרב נחום רבינוביץ, "גדר חיוב חיילים בסוכה", מלומדי מלחמה, סי' צד.

בשבתנו בנווה דקלים שבגוש קטיף ת"ו, היו שנים בהם בימי חג הסוכות היה חשש לנפילת פצצות ביישובים. ההוראה של רשויות הצבא הייתה שאין לישון בלילה בסוכה. ההנחה היא שביום אדם עירני, ואם תהיה התראה על הפצצה, היא תישמע והיושב בסוכה יספיק להיכנס למרחב מוגן, מה שאין כן כשאדם ישן. החשש שאדם ישן לא יתעורר הוא גם אם הוא ישן בסוכה במהלך היום. כמוכן אם משהו ישן בסוכה ביום או בלילה, ולידו נמצא אדם ער, בוודאי שהדבר אפשרי ובעת אזעקה יעיר אותו מיד. מכאן שהסוכה ראויה גם לשינה. ראה גם: הרב אליהו שלזינגר, "בחיוב מצות סוכה במקומות סכנה", ירחי כלה פוניבז' – סוכה, א, עמ' תצג-תצח, ובספרו: שואלין ודורשין, ה, סי' מח-נ, בעקבות יריות על שכונת גילה בסוכות תשס"א ותשס"ב; הרב יוסף ליברמן, שו"ת משנת יוסף, ה, עמ' רלח-רמ; הרב שלמה דוד זולדן, "סוכה שהוקמה ליד הערבים ופוחדים לישון בה", הבאר, יט (תשס"ב), עמ' מב-מו.

23 הרב אברהם בורנשטיין (שו"ת אבני נזר, אורח חיים, סי' תסז, ו) כתב: "לפי עניות דעתי ענין בל תוסיף אינו אלא באותו מעשה עצמו בתוספות. כגון חמשה פרשיות בתפילין אין שינוי במעשה רק מוסיף פרשה. וכן הישן בשמיני בסוכה אין חילוק במעשה השינה רק מוסיף יום. אבל זה שינוי במעשה הישיבה. שהתורה אמרה דירה של הנאה לא דירה של צער". דברים דומים כתב הרב אלחנן וסרמן (קובץ שעורים, בבא בתרא אות נד). הרב יעקב ריישר (שו"ת שבות יעקב, ג, סי' מה) כתב: "כיון דבש"ס מדמה דין זה לעבד שמוזג כוס לרבו ושפכו על פניו ואם יחזור למזוג בע"כ בודאי יכעיס עליו יותר כיון שמסרב ועושה נגד רצונו בודאי נקרא חסיד שוטה והדיוט".

24 לא הכול הסכימו עם דברי הגר"א הללו. הרב רפאל יום טוב הלפרין (שו"ת עונג יום טוב, סי' מט) דן באילו מצבים אדם יכול לשבת בסוכה כשיורדים גשמים. הרב חיים אלעזר שפירא (שו"ת מנחת אלעזר, ד, סי' לא) כתב: "מנהגנו מאבותינו ורבותינו דור אחר דור מתלמידי הבעל שם טוב זצ"ל, לישוב בסוכה

אמנם, לאחר שהגשם ייפסק, תחזור הסוכה להיות סוכה של מצווה. אם כל ימי החג ירד גשם עז, בטלה לה מצוות סוכה, כי אין שם של סוכה על הסוכה שנבנתה, על אף היותה כשרה מצד המבנה שלה.²⁵

נראה להסביר את היראים על בסיס דברי הגר"א הללו. אם יש מצב אובייקטיבי שאף אחד לא יכול לשבת בסוכה, כי יורד גשם עז, או כי היא נבנתה במקום שלא ניתן לשבת בו בשל ריח רע, או גנבים או כל סיבה אחרת, היא לא סוכה כלל. אמנם, אם למרות שמראש בנו את הסוכה בידיעה שאי אפשר לשבת בה, אך הסיבה בגללה לא ניתן לשבת בה נעלמה, כגון שהסירו לחלוטין את הריח הרע שהיה בה או סמוך אליה, הסוכה תהיה כשרה, כמו שהסוכה חזרה להכשרה לאחר שהגשם פסק.

סיכום

כשאדם בנה סוכה כשרה על מנת לשבת בה, והתברר שהוא אישית לא יכול לשבת בה, בשל סיבה לא צפויה (ריח רע, חשש מגנבים וכד'), הוא פטור מלשבת בה משום שמצטער פטור מן הסוכה. נימוק זה תואם לדרשת הפסוק "תשבו" כעין תדור". הנוחות בישיבה בסוכה צריכה להיות כמו המדור בבית במשך השנה.

היראים כתב שאם אדם בנה סוכה במקום מסוים והוא ידע מראש שיש צער לשבת בה, וצער זה הוא סובייקטיבי, ולא ניתן לעשות את אחת הפעולות הנדרשות לעשות בסוכה – לאכול, לשתות, לישון, הסוכה פסולה. החכם צבי חלק עליו, ולפיו מה שניתן לעשות בסוכה עושים. הוא לא קיבל את דברי היראים בטענה כי הדרשה "תשבו" כעין תדור" נוגעת לאופי הישיבה בסוכה אך לא לכשרותה או פסולה.

ייתכן שהיראים הבין שסוכה זו שלא ניתן לשבת בה מחמת צער, היא כסוכה שלא ניתן לשבת בה בעת שיורדים גשמים. הגר"א כתב שיש לצאת מהסוכה בעת שיורדים גשמים, כי במצב כזה אין לה שם סוכה. וכך גם כשיש ריח רע, או סיבה אחרת שבגללה לא מתאפשר לשבת בסוכה. אמנם כשהסיבה המונעת תחלוף – הגשמים ייפסקו, הריח הרע יעבור, תקבל הסוכה את שמה שוב, והיא תהיה כשרה, וניתן יהיה לקיים בה מצוות סוכה.

בז' ימי החג גם אם גשמים יורדים". עוד בעניין זה: הרב יעקב ישראל קנייבסקי, הסטייפלר, קהילות יעקב, סוכה, סי' ז; הרב אשר וייס, מנחת אשר – מועדים (ר"ה, י"ז, סוכות), סי' לד.

25 לעיל (הע' 4) ציינו את דברי הגמרא (יב ע"ב – יג ע"א) והראשונים בנוגע לסיכון בעצים שמופץ מהם ריח רע, וכן גם לדפנות שנוסף מהם ריח רע. במשנה ברורה (סי' תרכט, ס"ק לח) כתב בשם הפרי מגדים: "ואם היה ריח רע כל כך שאין דעת האדם סובלתו, יש לומר דפסול מן התורה דבעינן 'תשבו' כעין תדור". המשנה ברורה חזר על כך פעם נוספת (סי' תרל, ס"ק ד): "שהוא ריח רע שאין אדם סובלתו אפשר דפסול מן התורה דבעינן תשבו כעין תדור". כאמור, הנימוק "תשבו כעין תדור" מלמד על אופן הישיבה של האדם בסוכה. כשלא ניתן כלל לשבת בסוכה, הנימוק היה צריך להיות שאין שם סוכה על סוכה כזו.